

İNGİLİZ THE TIMES GAZETESİNİN ATATÜRK'ÜN VEFÂTI ÜZERİNE YAPTIĞI HABER, YORUM VE YAYIMLADIĞI OBITUARY

Memet YETİŞGİN

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Bu çalışma, Londra'da yayınlanan *The Times* gazetesinin, 10 Kasım 1938'de Atatürk'ün ölümü ile ilgili haber, yorum ve ayrı basım şeklinde yayınladığı kısa hayat hikayesini (obituary) bir tarihçinin kritikçi yaklaşımıyla ele almakta ve genişçe bir çevirisini kapsamaktadır. *The Times* gazetesi, Atatürk'ün son günlerini ve O'na bir saygı olarak yayınladığı *obituary* ile de hayatındaki dönemleri oldukça kısa ve özlü işlemiştir. Aynı zamanda Atatürk'ün kişiliği, komutanlığı, liderliği, devlet adamlığı, amaçları ve başardıkları ile ilgili ilgi çekici ifadeler kullanmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

Atatürk, The Times, Türkiye, İngiltere

NEWS, COMMENTS AND OBITUARY OF *THE TIMES* OF LONDON ABOUT THE DEATH OF ATATÜRK

Memet YETİŞGİN

Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Arts and Sciences

This work covers a historian's critical approach to a daily newspaper, *The Times*' news, comments and obituary published about Atatürk's death on 10 November 1938 and a large translation of these materials into the Turkish language. *The Times* covered Atatürk's death and his life story with short and important descriptions. It used eye-catching words about Atatürk's personality, commandership, leadership, statesmanship, goals and successes.

KEYWORDS

Atatürk, The Times, Turkey, England

1. GİRİŞ

Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu büyük önder Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatı, hayatında kazandığı başarıları ve hayata gözlerini yumduktan sonra bıraktığı eseri—Türkiye Cumhuriyeti—hakkında sayısız eserler kaleme alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, Türk Milleti ve insanlık için son derece önemli miras bırakmış olan Mustafa Kemal Atatürk'ün tarihini araştırmak, onun değerini ortaya koymak, tarihçi ve araştırmacıların önemli uğraşları ve görevleri olmuştur. Bu bağlamda, yabancı basın ve kaynaklardan Atatürk hakkında yazılanların Türkçe'ye kazandırılması, böylece de Türk Milletinin kendi önderi hakkında daha geniş bilgilere sahip olması son derece önemlidir.

Atatürk'ün ölümü üzerine dış basında geniş bilgiler yer almıştır. Bu bilgilerde O'nun hayat hikayesi, kişiliği ve başarıları dile getirilmiştir. Eski düşmanları olan İngilizler, Atatürk'ün büyüklüğü önünde eğilmek zorunda kalmış, O'nun hakkında olgun sözler etmişlerdir. Daha Milli Mücadelenin zaferle sonlandığı günlerde İngiltere siyasi hayatında büyük etki yapan Mustafa Kemal, ölümünde de büyük etki bırakacaktı. Anadolu'daki Mustafa Kemal önderliğindeki Türk bağımsızlık hareketinin, Lloyd George hükümetini zor durumda bıraktığı, Lloyd George'un da bundan dolayı başbakanlıktan ayrıldığı zaman, "Yüzyıllar pek seyrek olarak dâhi yetiştirir. Şu talihsizliğimize bakın ki, o büyük dâhi, çağımızda Türk ulusuna nasip oldu ve bizim karşımıza çıktı; Mustafa Kemal'in dehasına karşı elden ne gelir!" sözleriyle istifa ettiği bilinmektedir.¹ Mustafa Kemal'in ölümünde de İngiliz ileri gelenleri görüşlerini içtenlikle dile getirmişlerdi. İngilizlerin işgal yıllarındaki İstanbul'daki başkomutanı emekli General Sir Charles Harrington, "Kendisine büyük saygı beslediğim büyük lider ve devlet adamının kaybrı" ifadeleriyle başsağlığı dilerken, İngilizlerin eski Muharipler Derneği mensupları da "Gelibolu'da ve Filistin'de kendisine karşı savaşmış olan bizler, O'nu büyük bir asker, asil bir düşman olarak ve savaştan sonraki yakın yıllarda Türk milletinin barış ve refah yolunda gelişmesi için onun harcadığı büyük çabaları ebediyen hatırlayacağız"² demektedirler.

Fransız gazeteleri yaptıkları yayınlarda ilginç başlıklar kullanmışlardı. "Türkiye'nin Kurtarıcısı," "Modern Türkiye'nin Kurucusu," gibi başlıklar altında Mustafa Kemal'in "Batının aç gözlülüğüne karşı Türkiye'nin egemenlik ve bağımsızlığını yaman bir enerji ile" savunduğunu, "O'nun kaygusu"nun "Batıyı taklit etmek" olmadığını, "Batıya karşı kendini savunabilmek için yine batıdan ilerleme araçları, hatta silah almak" olduğunu dile getirmişlerdir.³

1 Özer Ozankaya. Cumhuriyet Çımarı. Ankara: Kültür Bakanlığı. 1999, s. 298.

2 Yücel Özkaya. "Cumhuriyetin İlanından Hayattan Ayrılışına Kadar Mustafa Kemal Atatürk." Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Hayatı. Ankara. Atatürk Araştırma Merkezi. 2003, s. 579.

3 Bilal N. Şimşir. Atatürk'ün Hastalığı. Ankara: TTK., 1959, s. 112-126; Özkaya. "Cumhuriyetin İlanından Hayattan Ayrılışına Kadar Mustafa Kemal Atatürk." s. 576-577.

Atatürk hakkında konuşan ileri gelen devlet adamları ve basın O'nun büyük bir devlet adamı olduğunu, ölümünün tüm insanlık için bir kayıp olarak anılması gerektiğini dile getirmişlerdir. Dış ülkelerde Atatürk'ün ölümü, matem ilân edilerek, saygı duruşları gösterilerek ve anlamlı sözler söylenerek, itibarlı bir yol izlenerek anılmıştır. İran'da bir aylık mâtem ilân edilmiştir. Danimarka'da yayın yapan *National Tidense* gazetesi "Atatürk, kişilik ve yeteneğin dev gibi bir simgesiydi" ifadesini kullanırken, Polonya gazetelerinden *Gazete Polka*, "Atatürk Türkiye'yi utanma ve çöküntüye uğramaktan kurtardı" diye yazmıştı. *İran Gazetesi*, "Atatürk, yalnız kahraman milletin büyük bir şefi olmakla kalmamıştır. O, aynı zamanda beşeriyetin de insanlığın en büyük evladı olmuştur... Atatürk'ün milletine yapmış olduğu hizmetler çok büyüktür ve bir milletin tarihinde misli görülmuş değildir" diye yazarken, *Tahran Gazetesi*, "Bu gibi dehalar ancak zahiren ölürlür. Çünkü hakikatte, milletlerinin telakkilerinde derin ve silinmez izler bırakan eserleriyle daima berhayattırlar" sözlerini dile getirmiştir. Suriye'de yayımlanan *Eleyyam Gazetesi* Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünü "Yalnız Türk Ulusu için değil, O'nun örneğine çok muhtaç olan bütün doğu ulusları için de büyük kayıptır" şeklinde değerlendirirken, Rus *İzvestia* gazetesi, "Atatürk'ün ölümü gerek Türkiye için gerekse bütün dostları için derinliğine ölçülmez bir kayıptır" değerlendirmesini yapmıştır. *Romanya Gazetesi* Atatürk'ün örnek devlet adamlığına vurgu yaparak, "İnsanlar arasında yaşayan, fakat beşerin fevkinde olan Kemal Atatürk, milletin ruhunda kopan faziletleri ile tam ve olgun bir zattı" derken, İngiliz *Observer Gazetesi*, "Muasır hiçbir isim Atatürk adı kadar büyük saygı telkin etmemiştir. Atatürk yalnız Türkiye'nin bütün hayatını değiştiren bir deha değil, fakat beynelmilel münasebetlerde iyilik ve yalnız iyilik yapan bir adamdır" ifadesini kullanmıştır. Birçok lider duygularını dile getirmişlerdi. Bu bağlamda, "Çağımızın en büyük liderlerinden biriydi. Türkiye'nin, dünyanın en ileri ülkeleri arasında hakkettiği yeri almasını sağlamıştır" sözleriyle General McArthur, "Atatürk, yalnız Türkiye'nin değil bütün Doğu'nun Ata'sı idi" sözleri ile de Afgan Veli Han duygularını dile getirmişlerdi. Atatürk'ün ölümünden hemen sonra başbakan Celâl Bayar'a çektiği telgrafta Yunan Başbakanı General Metaksas, "Atatürk, yalnız Türk tarihinin büyük bir siması değil, aynı zamanda büyük bir adamdır. O'nun yeni Türkiye'yi yaratan eseri, asırlara intikal eden bir abide olarak kalacaktır" sözlerine yer vermiştir.⁴

Londra'da Ocak 1785'te yayımına başlanan *The Times* gazetesi günümüze kadar ve oldukça düzenli yayımlanan en eski gazetelerden birisidir. Gazetenin gazetecilik alanında günlük olaylar hakkında okuyucularına ulaştırdığı haber ve yorumları kadar, onun zaman içerisinde oluşturduğu geniş arşivi, her türlü araştırmacı için son derece önemli bir kaynak haline gelmiştir. On dokuzuncu asırda dünyanın hegemonyasını elinde tutan

4 Mehmet Akif Tural. "Atatürk'ün Yurt Gezileri, Büyük Nutuk Adlı Eseri ve Hayattan Ayırılışı." Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 2004. s. 405-407; http://www.ortamcil.com/Ataturk_Kosesi/4789/

ve oluşturduğu geniş müstemleke imparatorluğu ile “üzerinde güneşin batmadığı” bir imparatorluk haline gelen İngiltere’nin en geniş kapsamlı okunan gazetesi olan *The Times*, Türk tarihi için de son derece önemli bilgiler içeren bir gazetedir. Kırım Savaşı, 93 Harbi, II. Abdülhamit dönemi, İttihat ve Terakki, I. Dünya Savaşı, Milli Mücadele ve Atatürk dönemi Cumhuriyet tarihi ile ilgili geniş bir arşivi andıran gazetenin, Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümü üzerine yayımladığı haber, yorum ve diğer bilgiler ilgi çekici ve Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk’ü daha iyi anlamaya yardımcı olacak içeriktedir.

Bu çalışmada, İngiliz *The Times* gazetesinin Kasım 1938’de Atatürk’ün ölümü üzerine kaleme aldığı haber, yorum ve *obituary* (kısa hayat hikayesini içeren ölüm ilânı) nin bir tahlili, yorumu ve tercümesi yapılmaktadır.

2. 10 KASIM 1938 TARİHİNDE *THE TIMES* GAZETESİNDE ATATÜRK İLE İLGİLİ HABER:

10 Kasım 1938 tarihli *The Times* gazetesinde çıkan ve bir gün öncesi olan 9 Kasım’a ait gelişmelerle ilgili ve “Kemal Atatürk Worse” başlıklı haberde Mustafa Kemal Atatürk’ün hastalığının daha da kötüleştiğinden bahsedilmiş Atatürk’ün ateşinin düşük olmasına rağmen, nabız atışlarının yüksek olduğundan söz edilmiştir. Yüksek nabız ve düşük ateşin doğurduğu kritik durumun, Atatürk’ün hayatı için endişeleri güçlendirdiği, onun ikinci bir krizi kaldıramayacağı belirtilmiştir. Bu halin, “O’nun yaşamasının devamına çok az bir ümit bıraktığı” şeklinde kaydedilmiştir.

Bu arada Türk Hükümeti’nin Atatürk’ün ölümü üzerine doğabilecek herhangi bir “duygusal ve histerik gösteriye” dikkatlilik durumunu yenilediği, bunun için güvenlik kuvvetlerinin hassasiyetli olmasına çalışıldığı, milletvekillerinin görevleri başına başkente dönmeleri çağrısı yapıldığı ve Atatürk’ün yerini alacak kimsenin ise onun ölümü üzerine hemen belirleneceği belirtilmiştir.

3. 11 KASIM 1938 TARİHLİ *THE TIMES* GAZETESİNİN ATATÜRK’ÜN ÖLÜMÜ İLE İLGİLİ YAYINLADIĞI HABER:

11 Kasım tarihli *The Times*’da ise “Modern Türkiye’nin Kurucusu Kemal Atatürk Öldü” başlıklı uzun haberde, “Modern Türkiye’nin kurucusu ve Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk bu gün sabah saat 9’u 5 geçe öldü” diye kaydedilmiştir. O’nun son altı aydır karaciğerindeki sirozdan dolayı rahatsız olduğu, son ayın ortasından beri de durumunun tüm ümitleri ortadan kaldırdığı, ölümünden iki gün önce ise büyük bir kriz geçirerek bilincini yitirdiği belirtilmiştir.

Atatürk'ün üç hafta öncesine kadar kendisinin tam olarak iyileşeceği ümidinde olduğunu yazan *The Times*, onun kalbinin sonuna kadar güçlü kaldığını kaydetmiştir. Sekiz doktorun imzasını taşıyan ve ölümünü haber veren açıklamanın saat 10.00'da ilân edildiğini, ilânda "büyük liderin 10 Kasım 1938'de saat 9'u 5 geçte derin bir komada iken son nefesini verdiği" açıklanmıştır.

Atatürk'ün ölümü sırasında başbakan Celal Bayar, Londra elçisi Fethi Okyar ve meşhur Türk kadın pilotu ve Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen'in yatağı başında bulunduğunu yazan *The Times*, ölümünden üç dakika sonra yaveri ve yakın arkadaşı Salih Bozok'un üzüntüsü nedeniyle intihar girişiminde bulunduğunu, ağır yaralandığını ve bu üzüntüye dayanamayacağını söylediğini yazmıştır.

Saat 11:30'dan itibaren bayrakların yarıya indirildiğini, halkın da üzüntü içinde olduğunu ve eğlence yerlerinin kapatıldığını belirten *The Times*, başbakanın Ankara'ya trenle hareket ettiğini, Cumhuriyet Halk Partisi'nin ise izleyen gün toplanıp yeni liderini seçeceğini kaydetmiştir. Bu liderin ise eski başbakan İsmet İnönü'nün olacağını vurgulamıştır.

Atatürk'ün ölümü üzerine Türk Hükümet'inin yayınladığı bildiri *The Times* gazetesinin sayfalarında yer almıştır. Bildiride, "Atatürk'ün ölümüyle Türkiye büyük kurucusunu, millet büyük liderini, ve insanlık bir büyük evladını kaybetmiştir. Halkımıza, çok büyük kayıpları için başsağlığı diliyoruz. Bizi rahatlatan tek şey, O'nun büyük başarısına bağlanmak ve ülkemize hizmet etmek olacaktır. Üzüntü ile bildiririz ki O'nun ölümsüz başarısı Türkiye Cumhuriyeti'dir...Bugün ağladığımız Atatürk her zaman Türk Milleti'nin güvenine sahip olmuştur. Bunun içindir ki O büyük başarılar kazanmıştır...Sonsuza kadar yaşayacak olan Türk Millet'i O'nun eserini sonsuza kadar yaşatacaktır. Türk gençliği her zaman Atatürk'ün bıraktığı çok değerli Türk Cumhuriyetini koruyacak, ve O'nun yolunda gidecektir. Kemal Atatürk sonsuza kadar yaşayacaktır." *The Times* gazetesini büyük komutan, lider ve devlet adamı Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünü böylece okurlarına duyurmuştur.

Bu arada gazete, "The New Turkey" (Yeni Türkiye) adlı bir kitabın satışına başladığını, kitabın birçok resim ve görüntülerle süslediğini ve içeriğinin ise son zamanlarda gazetenin yayınladıklarından derlendiğini açıklamıştır.

11 Kasım tarihli *The Times* gazetesinin baş yazısında şöyle denmektedir: "Yeni Türkiye'nin kurucusu ve yapıcısı, büyük asker, devlet adamı ve lider Mustafa Kemal Atatürk, yine bilinen adıyla, Gazi Mustafa Kemal Paşa, hayata gözlerini yummuştur. 1919'da geride kalan Türk ordusuna komutanlık etmeye başladığı ve Milli mücadeleye liderlik ettiği günden beri Türk tarihi onun hayat hikayesidir. O'nun cesaret ve vatanperverliği, başlangıçta zayıf, yorgun ve bölünmüş bir milletin ümitsiz bir macera gibi görünen mücadelesine lider olmuş ve muzaffer İtilâf güçlerinin sonsuz

isteklerine karşı durmuştur. O'nun dayanma gücü ve azmi, herhangi bir başka komutanın sinirlerini kırabilecek büyük zorluklar ve aksilikler karşısında dimdik ayakta durmasını sağlamıştır. O'nun askeri dehâsı, ki daha önce Gelibolu'da İngilizlere karşı kendisini kanıtlamıştı, amacına ulaşmasında tam ve parlak zafer kazandırmıştır. Fakat, başka generallerin aksine, O askeri zaferlerinin kararlarını etkilemesine müsaade etmemiştir. Mustafa Kemal zorlu bir geçmişin üzerine gelmiştir. Türkiye kesintisiz sekiz yıllık bir savaşlar zincirinden çıkmış, iletişim, ticaret ve ziraat yıkım halinde; ülkeyi Büyük Savaş'a sokan İttihatçıların çekememezlikleri; Pan-İslâmistçilerin ülkeyi tekrar 'militan İslam'ın lideri yapma çabaları bulunmaktadır.”

“Nasıl tüm bu ümitler boşa çıkarılmış, ve nasıl başarılı bir askerden güçlü ve atılgan ve aynı zamanda akıllı, ihtiyatlı ve uzağı gören bir devlet adamı ve yenilikçi çıkmıştır—tüm bunlar bir başka sayfada anlatılmaktadır. O (Atatürk)'nun geçmişte eski-tip teokrasinin kalesi olan Türkiye'yi başarıyla modernize etmesi ve laikleştirmesi her kritiği aşan bir başarıdır. Sık sık 'Hasta Adamı' gömme sözleri eden ve liderinin bir dokunuşuyla canlanacak olan Türk halkındaki gizli kaynakları göremeyen birçok Avrupalı otoriteye galebe çalınmış ve devlet yeniden hayat bulmuştur. Türkiye'ye gelen çok sayıda Avrupalı ziyaretçinin aksine, bu güçlü gerçekçi (bold realist), hayalci fikirlere sahip değildi. O'nun için Avrupa'nın oynacağı haline gelmiş olan İstanbul, Osmanlı Sultanlığı, 'kafes halifeliği' pek çekici gelmemiştir. O'nun açık ve dinamik vizyonu bunları zorlukla ayakta kalmış ölü bir imparatorluğun ve ölü bir düzenin kalıntıları olarak görmüştür. O, tüm bunlardan yüz çevirmiş, sempatisini ordusunun bel kemiğini oluşturan, yenileceği veya kazanacağı savaşlarda aynı kararlılıkla savaşan, Sultan'ın bir çağrısı ile toprağını bırakarak, kanının dökülmesine aldırmayan, ve şimdi de sadece biraz rahat ve yöneticisinden anlayış bekleyen Anadolu köylüsüne yönelmiştir. O, çok az eğitilmiş Türkün inandığı, akıl ve mantığı sürekli engellenen, kanun ve davranışlarla sosyal hayatı kısıtlanan Türk kadınının içine düştüğü kötü durumu görmüştür. Tehdit dolu reaksiyonları ile köklü devrimlerine karşı baş sallayan Türk olmayan Müslümanların tehditlerinden korkmadan, O Doğu'ya sırtını dönmüş, Türklerin daha önceden düşman addettiği Avrupa'ya yönelmiştir.”

“O'nun başarıları sadece içeride Avrupalılaşmaya yönelik değildir. O'nun her zaman esinlediği ve zaman zaman da yönettiği dış politika Türkiye'yi Batı milletleri komitesi içerisine çekmiş, eski düşmanlardan dostlar yaratmıştır.”

Baş yazının devamında, Mustafa Kemal, Rusya ile ilişkilerinde akıllı siyaset izlerken, İngiltere, Yunanistan ve diğer batı devletleriyle ilişkilerini geliştirmiş olduğu belirtilmiş, “O'nun koruyuculuğunda Türk diplomasisi başarı üzerine başarı kazanmıştır” denmiştir. 1936 Montreux Sözleşmesinin bu diplomasinin parlak bir başarısı olduğu vurgulanarak, ağır hastalığına rağmen Hatay'ın anavatanına katılması için gösterdiği mücadelenin her takdirin üzerinde olduğu belirtilmiştir. “Bir zamanlar Avrupa'da 'yabancı'

olarak görülen devlet (Türkiye Cumhuriyeti), O'nun liderliğinde Avrupa politikasının değerli ve gelişmeci bir üyesi haline gelmiştir" denmiştir.

Dahası, "O'nun halkı (Türk Milleti) bu şaşkıncı insanın yerine yeni bir lideri kolayca bulamayacaktır. Onlar için şanslı olan taraf, O, diğer liderlerin uğradığı gibi, yakın arkadaşlarının çekememezlik ve güvensizliklerini görmemiştir. Kendini tüm kalpleriyle destekleyen yardımcıları olmuştur ve kendisinin büyük başarısı olan sosyal ve politik yapı sağlam temeller üzerine oturtulmuştur. Yazı devrimi, kadının özgürleştirilmesi, eski yönetimin toptan tasfiyesi, iletişim, ekonomi ve ziraî yöntemlerdeki büyük gelişmeler ve medenî kanunun kabulü milletin fikren desteklediği gelişmelerdir" şeklinde belirtilmiştir. Bazı bölgesel karşı koymaların yaşanmasına ve hâlâ batılıların O'nun otoriter ve tek parti yönetimine şüpheli yaklaşımı bulunmasına rağmen, "O'nun devrimleri Türk Milleti'ne tarihinde ilk defa olarak daha özgür, daha tam ve daha güvenli bir yaşam sunmuştur. Savaş ve devrimlerden etkilenen yeni Avrupa liderlerinden hiçbirisi onun kadar zorluklarla karşılaşmamış ve onun kadar başarılar elde edememiştir. O'nun ölümü halkını üzüntüye boğmuştur. Türk Milleti bilmelidir ki, eski yenilmez düşmanları olan bir büyük insanın ölümü tüm Avrupa'yı da derin üzüntü içerisinde bırakmıştır" diye yazılmıştır.

4. OBITUARY (KISA HAYAT HİKAYESİ):

The Times Gazetesi aynı gün, büyük devlet adamlarının ölümleri üzerine yayımlanan ve vefât edenin hayat hikayesini ve başarılarını içeren ve aynı zamanda bir saygı ifadesi olarak kaleme alınan bir de *Obituary* yayınlamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü üzerine yayınladığı *obituary* (obütüari)'de *The Times* gazetesi, Atatürk'ün son çekilmiş fotoğraflarını, ve O'nun askerî ve yönetimdeki başarılarını içeren uzun bir yazıyı yayınlamıştır. Yazı alt başlıklar halinde, kısa ve öz olarak Atatürk'ün hayatını ve hayatta başardıklarını içermektedir. Buna göre,

"Asker, Organizatör ve Yönetici"

The Times, 1926'da büyük devlet elçilerinden birisinin Atatürk'ün kaderinin "şanssızlık" içerdiğini çünkü eğer o uçsuz bucaksız Orta Asya illerinde ve başka bir zamanda doğmuş olsaydı, Cengiz Han gibi, Timur gibi imparatorluklar kurabilecek bir kimse olacaktı denmekte ve fakat, O sekiz milyonluk küçük ve yıllardır savaşlarda yaralar almış bir topluma liderlik etmek zorunda kalmıştı, açıklaması yapılmaktadır.

"Atatürk'ü bilenler ondaki büyük gücü görmüşlerdir. O, az bulunur bir

enerji ile güçlü entelekt gerçekçiliğini birleştirmiş, tarihi gelenekler ve dini duygulardan uzak politikalar üretmiştir....O, Büyük Savaş'ın kazananlarını dışlamış, Venizelos'un ve Kral Constantine'in kariyerlerini parçalamış, Osmanlı Ailesini dışarı çıkarmış, halifeliği kaldırmış, Anadolu'daki eski Türk kurumlarını fırtına gibi süpürmüştür" ifadeleri kullanılmıştır.

“Erken Hayatı”

Bu kısımda, “Mustafa Kemal 1881'de Selanik'te doğmuştur. Babası bir müteahhit idi” diye belirtildikten sonra, *The Times* gazetesi Mustafa Kemal'in babası Ali Rıza Efendi'nin bazılarına göre bir Türk ve bazılarına göre ise bir Arnavut olduğu iddiasında bulunmuştur. Annesi'nin ise bir Arnavut olduğu ve Mustafa Kemal'in “Nordic” görünümünü annesinden aldığı belirtilmiştir.⁵ Devamında, “Askerî okulda eğitim gören Atatürk, daha askerî akademi öğrenciliği yıllarında Abdülhamit'e karşı politik yapılanma içine girmiş ve bu sebeple tutuklanmıştır. Kendisine karşı bir şey bulunamamışsa da, O Suriye'ye gönderilmiş ve orada da 'Hürriyet Cemiyeti'ni kurmuştur. Cemiyet İttihât ve Terakkî ile birleşmiştir. İhtilâl sırasında (1908) Atatürk, Jandarma kurumu içerisinde bir subaydır. O'nun özgür ve lider davranışları, ihtilâlden sonra az şeyler yapan İttihâtçı ileri gelenlerine iyi görünmemiştir. 1909-1910'de Arnavut asilerine karşı savaşlarda görev aldıktan sonra Mustafa Kemal, müftü kılığına girerek Mısır üzerinden Trablusgarb'a gitmiş ve İtalyanlara karşı savaşmıştır. İttihâtçılarla sürekli çekişme içinde olan Mustafa Kemal, onların Balkan savaşlarında tam ders almamasına da yakınmış ve sonunda kendisi Sofya'ya askerî ateşe olarak atanmıştır (1913)” denmiştir.

“Büyük Savaş”

Atatürk'ün hayatının Birinci Dünya Savaşı yıllarını anlatırken *The Times* gazetesi onun cephelerdeki başarısından bahsetmiştir. Çanakkale cephesindeki başarılarına ağırlık verirken, Doğu ve Suriye cephelerine de değinmiştir. *The Times*'in anlatımına göre, 1913'te Balkan savaşları

5. Bu dönemde batılı gazeteci ve araştırmacıların birçoklarına göre Türkler “Asyalı” ve “Sarı Irka” mensuptu. Bu yaklaşım birçok yanlışlıkları ve eksiklikleri içermektedir. Türklerin tarih boyunca yaşadıkları coğrafya ve karşılaştıkları kültür ve etnik yapılar çok geniş ve çeşitli olmakla birlikte, Türkler beyaz ırktan, aralarında kumral ve koyu saç rengi, kahve ve ela göz rengi ağırlıklı olmakla birlikte sarı saç rengine, mavi ve yeşil göz rengine sahip kimselerin de eksik olmadığı bir millettir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Türklüğü, Türk Milletine olan saygı, güven ve aidiyeti hiçbir şekilde tartışma götürmez bir gerçektir. Tüm hayatı boyunca milletine hizmet etmiş ve milletin modern, çağdaş ve ileri bir millet olması için çalışmıştır. Hamza Eroğlu, Atatürk: Hayatı ve Üstün Kişiliği (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1997, s. 233) adlı eserinde, Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın Makedonya ve Teselya fatihlerinden inme Hacı Sofu ailesinden Feyzullah Ağa'nın kızı olduğu, Babası Ali Rıza Bey'in ise Konya ve Aydın'dan Makedonya'ya gelip yerleşmiş Kocaçık Yörüklerinden inme Kırmızı Hafız diye bilinen öğretmen Ahmet Efendi'nin oğlu olduğu belirtilmiştir.

sonrasında bölgeyi gezen İngiliz Sir Henry Wilson, Türk subayları hakkında—ki aralarında Enver ve Cemal Paşalar da vardır—olumsuz düşünceler sergilerken, daha o dönemde Albay olan Mustafa Kemal’in dikkate değer birisi olduğunu çünkü onun çok büyüyeceğine inandığını, belirtmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında, Çanakkale’de Alman Liman von Sanders’in komutası altında Mart-Nisan 1915 tarihlerinde 19. Tümen’in komutanlığına atanan Mustafa Kemal, İtilâf güçlerinin Arı Burnu ve Conk Bayırı çıkarmalarının, merkez tarafından zayıf bir çıkartma olarak nitelenmesine aldırmadan, bizzat kendi gözleriyle olayı tetkik etmiş olduğunu ve içten gelen bir “askerî dehâlık” örneği göstererek, güçlerini mükemmelce kullanarak, İtilâf devletlerinin amacını sonuçsuz bıraktığını yazmıştır. Bu büyük başarının, O’nun emrindeki hemen hemen tüm askerlerin fedakarca ve şehit düşünceye kadar yılmayan mücadelesiyle kazanıldığını da belirtmiştir.

Ağustos ayı (1915) içerisinde Birdwood komutasındaki Anzak güçleri Suvla üzerinden Conk Bayırı ve bölgedeki tepeleri ele geçirmek için saldırıya başlayınca yine karşılarında Mustafa Kemal’i bulduklarını, Mustafa Kemal’in “bir tam ve bir yarım bölük” asker ile düşmana karşı başarı ile karşı koyduğunu, daha sonra Fevzi Bey komutasındaki 7. ve 12. tümenlerin de Liman von Sanders tarafından Mustafa Kemal’in emrine verildiğini, Mustafa Kemal’in Anzak ve Yeni Zellanda güçlerine karşı Gelibolu’yu koruyarak tarihte az bulunur bir askerî başarı kazandığını yazmıştır. Bu başarısı üzerine Anafartalar Gurubu Komutanlığı verilen Mustafa Kemal’in düşmanın çekilmesine kadar bu cephede görev yaptığı belirtilmiştir.

The Times’a göre, 1916 yılı sonlarında Doğu cephesine atanan Mustafa Kemal, yetersizlikler yüzünden fazlaca bir şey yapamamış, kısa süre sonra da Enver Paşa tarafından buradaki görevinden alınmıştır. 1917 ve 1918 yıllarında veliaht Vahdettin ile Avrupa’ya yaptığı gezi ile Viyana’da hastahane de bulunması sırasında Avrupa’yı yakından tetkik eden Mustafa Kemal’in Temmuz 1918’de Filistin’deki 7. ordu komutanlığına atandığı, ancak, Almanların komutası altında burada bir şey yapamadığı, daha sonra ise Halep’in batısında ilerleyen İngiliz güçlerini durdurmayı başardığı belirtilmiştir.

“Millî Mücadele: Bir Vatanperver Türk”

The Times gazetesine göre Mustafa Kemal “Bir Vatanperver Türk”tür ve Anadolu’ya askerî müfettiş olarak atanırken, onun İttihatçı olmaması ve İttihatçılarla arasının iyi bulunmaması özelliği ön plana çıkmıştır. Aynı zamanda, İttihatçı Rauf Bey’in Karadeniz bölgesinde milliyetçi ayaklanmaları kıskırtmasına engel olunması için Damat Ferit hükümetince

gönderilmiştir. Ancak, Damat Ferit'in "O'nun her şeye rağmen bir vatanperver Türk olduğunu unutmuş" olduğu ifade edilmiştir. Yine, O'nun İngilizlerin gözü önünde bir milli mücadele başlatarak, Anadolu'da bağımsızlığa giden yolda ilerlediği kaydedilmiştir.

“Popular Hero – Halk Kahramanı”

Sevr barışı ve bu barışın Yunanlılara verdiği topraklar ve ülkenin paylaşımı, Mustafa Kemal'i milletin gözünde bir “halk kahramanı” olarak yükselttiğini yazan *The Times*'in yaklaşımına göre, ülkede “Türk ve Hıristiyan” ayrımı yapmaksızın baskı uygulayan “düzensiz güçler”, “ayaklanmalar”, “Konya’da Selçuklu hizipliği”...vb. sorunlar bulunuyordu. Mustafa Kemal ve İsmet Paşa, Pallis ve Sariyannis komutasındaki Yunan kuvvetlerinin Eskişehir’de yaptığı savaşlarında gerilemek zorunda kalmış, hatta Mustafa Kemal bazı yaralar almıştı. Ankara’yı “coğrafya ve inatla savaşan Türk askerî kurtarmıştı.” Ve bir yıl sonra Yunanlılar param parça olarak ülkeden atılmıştı. Mustafa Kemal’in “parlak zaferleri kararlarını tıkamamıştı.” “İzmir’in yanmasını ve katliama uğramasını, Mustafa Kemal, gerçekten önlemeye çalışmıştı.”

Mustafa Kemal “aşırı isteklerle kazandığı şaşırtıcı başarılarını tehlikeye sokmayacak kadar zeki ve kurnaz bir asker ve politikacıydı.” Bu nedenle Lozan’da Batı Trakya üzerinde fazla iddiada bulunmadığı gibi, kendini Sovyetler Birliğinin kollarına da atmamıştı. Rus bakanının Ankara’yı ziyaret ettiği günlerde, Komünist entrikacıların açıkça cezalandırılması, Sovyetlerin eski yardımlarına güvenerek yanlış fikirlere kapılmalarının önünü almak amacını taşımaktaydı. Musul sorunu, Gazi’nin “hareket yerine propaganda” ilkesini seçmesiyle çözümlenmişti.

“Republic Proclaimed (Cumhuriyet İlan Edildi)”

The Times’a göre, 1 Kasım 1922’de Sultanlık ilga edilmiş ve 17 Kasım’da da eski Sultan Vahdettin ülkeden ayrılarak H.M. S. güvertesinde Malta’ya gitmişti. 18 Kasım’da Abdülmecit, Meclis tarafından halife seçilmiş, Halifelik ve Sultanlığın ayrılması ve sultanlığın ilgası tutucular, İttihatçılar ve bazı Müslüman toplumları tarafından hoş karşılanmamış, Mustafa Kemal’in “sert ve kararlı tutumundan korkan bu guruplar güçlerini birleştirmeye başlamışlardı.”

Kalben “teokrasi ve din adamlığına soğuk bakan Mustafa Kemal,” ayrıca Halifeligi yapmak istediği değişiklikler önünde bir engel ve karşı güçlerin bir sığınma yeri olarak görmüştü. 29 Ekim 1923’te Cumhuriyet ilan edilmiş ve Mustafa Kemal Cumhurbaşkanı seçilmişti. Bu bir laik oluşumdu ve devlet dinden ayrılmıştı. Ancak Anadolu’daki muhafazakâr gurubu memnun etmek için Anayasa’da “devletin dinî İslâm” olarak

benimsenmişti. Bununla birlikte bir yıl sonra Halifeliğin güçlendirilmesi için yazılan ve Aga Khan ile Seyid Amir Ali imzaları bulunan mektubun İstanbul gazetelerinde yayımlanması, Mustafa Kemal'e istediği fırsatı tanımış ve 31 Mart 1924'te Meclis Halifeliğin ilgasını ve tüm Osmanlı ailesinin ülkeden çıkarılmasını onaylamıştı.

“Sosyal Yenilikler”

Halifeliğin kaldırılmasıyla Mustafa Kemal'in rakiplerini susturmak ve ülkeyi laikleştirmek için yeniliklere başladığını belirten *The Times*, 1925'te ülkenin doğusunda çıkan ayaklanmaların bastırılmasından sonra, ki dinî motiflerin ayaklanmada önemi büyüktü, büyük bir güce sahip olan Mustafa Kemal, “din adamlarının farklı giyinmesi yanında dinî tarikatların ve gurupların yasaklanması için ve Avrupa tarzında giyinmek ve şapka giymek için kanunlar” çıkardığını belirtmiştir. Gazetenin iddiasına göre, “Müslümanlar namaz kılarken şapkanın ucu onların secdeye varmasını önlediğinden” şapka kanununa karşı tepkiler oluşmuş, ancak genellikle uyulan kanuna karşı “birkaç din adamı” açıkça karşı çıktığından asılmıştır.⁶

“Musul Sorunu: İngilizlerle Görüşmeler”

İngilizlerin Irak'ta kalma kararlılığı yanında Birleşmiş Milletlerin Musul ve Kerkük'ü Irak'a vermesinin ve eğer Türkiye Irak'a saldırırsa Yunan ve İtalyanların İngilizler yanında yer alacağını bildirmesinin Mustafa Kemal'i İngilizlerle direk görüşmelere başlama zorunda bıraktığını yazan gazete, görüşmeler sonunda 6 Haziran 1927'de yapılan bir anlaşmayla Milletler Birliğinin önerdiği sınırların kabul edildiğini belirtmiştir.

“Master of Anatolia (Anadolu'nun Sahibi)”

The Times gazetesine göre, İzmir'de suikast girişimi, İttihatçıların işi idi ve tertipçilerden Kara Kemal intihar ederken, Dr. Nazım ve Cavid Bey suçlu bulunarak asılmıştı (1927). Daha sonra Halk Partisi üyelerinin tamamını oluşturduğu meclis ve muhalefetin susturulması veya dışarı sürülmesi

6. Şapka devrimi sadece görüntünün, başın dışına giyilenin değişimi değil, başın içerisinin de değişimini ifade eden önemli bir devrim idi. Bu devrimle Türk Milleti'nin çağdaş, medeni ve ileri bir millet olması amaçlanmıştı. Nuri Köstüklü. “Sosyal Alanda Yapılan İnkılaplar.” (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2004. s. 249-256) adlı makalesinde, şapka devrimine karşı bazı “bağnaz ve yobaz çevrelerin rahatsızlığı ve tepkisi görülürse de kısa zaman içerisinde Türk toplumu değişimi benimsenmiştir” diye belirtmiştir. Yücel Özkaya, “Cumhuriyet'in İlanından Hayattan Ayrılışına Kadar Mustafa Kemal Atatürk,” (Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Hayatı, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2003. s. 451-453) adlı makalesinde, Şapka Devrimine karşı Sivas, Kayseri, Maraş, Rize, Giresun ve Konya gibi yerlerde, halkı devrimlere ve devlete karşı ayaklandıran kimselerin İstiklâl Mahkemeleri tarafından sorgulanmış, suçu açıkça kanıtlananlardan bir kısmının idama mahkum edilmiş olduğunu belirtmektedir.

üzerine “diktatör”⁷ olarak tüm işleri tek başına yürütmeye başlayan Mustafa Kemal, İsviçre örneğinden yararlanarak medeni kanunu kabul etmiş, Caesar’ın “De Bello Gallico” söylevine benzer ve altı gün süren “Nutku”nu söylemişti. 1928’de devletin “Dini İslâm’dır” metnini kaldırmış ve aynı yıl Latin alfabesini kabul ettirmişti. Bu değişiklik “başlangıçta bazı zorlukların yaşanmasına yol açmışsa da, eğitim ve edebiyatın gelişimi için önemini kanıtlamıştı.”

1930’da Serbest Cumhuriyet Partisi üç aylık bir deneyimden sonra kapatılmış, 1932’de “dilde temizlik” ilkesi doğrultusunda dil çalışmalarına başlanmıştı. 1934’te “Beş Yıllık Plan”ı,⁸ “Pasha, Bey ve Effendi” sanlarının

7 Batıda, Mustafa Kemal Atatürk hakkında yazılan bazı eserlerde zaman zaman “diktatör” ifadesi kullanılmıştır. Bunda Büyük Asker ve Devlet Adamı Mustafa Kemal Atatürk tarafından yenilmiş olan kimselerin, örneğin İngiliz subayı olan, Birinci Dünya Savaşında Türklere esir düşen ve Mütareke döneminde de İstanbul’daki işgal kuvvetlerinde önemli görevler üstlenmiş olan H. C. Armstrong, Grey Wolf: Mustafa Kemal, and Intimate Study of a Dictator (London: Methuen & Co. Ltd., 1932) adlı eserinin alt başlığında bu ifadeyi kullanmıştır, yaklaşımı etkili olduğu gibi. 1930’lu ve 40’lı yıllarda olumsuz olarak iyi bilinen ve milyonlarca insanın ölümüne yol açan üç diktatörün, Faşist B. Mussoloni, Nazi Adolf Hitler ve Komünist Stalin, “diktatör” kelimesine kattıkları ağır olumsuzluk, bu kelimenin II. Dünya Savaşı öncesindeki anlamının büyük ölçüde değişmesine yol açmıştır. Bu nedenle “diktatör” kelimesi II. Dünya Savaşından sonra daha bir kötü ve nefret edilen bir anlam kazanmıştır. Ancak, Mustafa Kemal hiçbir zaman bir “diktatör” olmamıştır. Akılcılığı, gerçekçiliği, vatan ve millet sevgisi, ilme ve çağdaşlığa verdiği önem, halk iradesine bağlılığı ile örnek bir yaşam sergilemiş bir lider olarak kalmıştır. Mustafa Kemal birçok sözünde ve hareketinde hürriyeti, cumhuriyeti, millet hâkimiyetini ve demokrasiyi benimsediğini ortaya koymuştur. Sultanlıktan cumhuriyete (Saltanatın Kaldırılması, Cumhuriyetin İlanı), padişah iradesinden millet iradesine (Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas kongre bildirileri, TBMM’nin açılması), çok partili sisteme geçme denemelerine (Terakkiperver Cumhuriyet ve Serbest Cumhuriyet Fırkaları) kadar birçok gelişme Mustafa Kemal döneminde ortaya konulan gelişmelerdir. O’nun sözlerinden bazıları: “Demokrasi ilkesinin en çağdaş ve en akılcı uygulamasını sağlayan yönetim şekli Cumhuriyettir.” “Ben diktatör değilim. Benim kuvvetim olduğunu söylüyorlar; evet bu doğrudur. Benim arzu edip de yapamayacağım hiçbir şey yoktur. Çünkü ben zoraki ve insafsızca hareket etmek bilmem. Bence diktatör, diğerlerini iradesine boyun eğdirenidir. Ben, kalpleri kırarak değil, kalpleri kazanarak hükmetmek isterim.” “Millete efendilik yoktur; hizmet etme vardır. Bu millete hizmet eden, onun efendisi olur.” “Yeni Türkiye hükümetinin yapısının ruhu milli egemenliktir. Milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğidir” (Daniel Dumoulin, Atatürk’ten Düşünceler, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2000 s. 88, 93). Mustafa Kemal, gerek Milli Mücadele ve gerekse de Cumhuriyet döneminde millet iradesine dayanmayı ilke olarak seçmiş, her zaman Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne gereken değeri ve önemi vermiştir. O, “Efendiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bunun hükümetinin millettten aldığı ve çeşne istiklâli tam ve bilâkaydıışart hâkimiyeti millîye umdelerine istinaden memleketi mâmur etmek ve millîti zengin, müreffeh ve mesud etmekten ibarettir” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II, Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1997, s. 110). “Hakimiyet bilâkaydıışart milletindir” (A. Afetinan, Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk’ün El Yazıları, Ankara: TTK, 1988, s. 203) diyerek milli hakimiyeti vurgulamıştır. “Farihlerimin en karanlık ânında Kemalist Devrim Türk halkma yeni bir hayat ve umut getirdi, onların enerjilerini ve kendine güvencerini îade etti ve onları sadece bağımsızlık yoluna değil, daha nadir ve daha değerli bir şey olan hürriyet yoluna sağlamaa yerleştirdi” (Bernard Lewis, Modern Türkiye’nin Doğuşu, çeviren M. Kıratlı, Ankara: TTK, 1991, s. 291).

8 The Times’ın “Beş Yıllık Plan” diye ifade ettiği şey, devletçilik ilkesinin hayata geçirilmesi için gereken çabaların birisidir. “Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı” (1934-1938) olarak ifade edilmektedir. Bu plan doğrultusunda madencilğin geliştirilmesi için Etibank kurulmuş, Murgul bakır ve Dırıği demir işletmeleri satın alınmış, Ereğli Kömür İşletmeleri de Etibank’a devredilmiştir (Erdiñ Tokgöz, “Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Gelişmeler,” *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, s. 324).

kullanılmaması, kadınlara seçme seçilme hakkı—ki 17 kadın milletvekili meclise girmişti—ve soy ismi kanunu kabul edilmişti. Mustafa Kemal, Meclis tarafından “Atatürk” soyadını almış, bundan sonra “iletişim, eğitim ve halk sağlığı” konularında her vilayette kurumlar oluşturulmaya çalışılırken, doğuda çıkan ayaklanmalar bastırılmıştı. Bu arada eski dostlardan olan İsmet İnönü ile Mustafa Kemal arasından çatışmalar yaşanmıştı.

“Uluslararası İlişkiler”

The Times'a göre, Türkiye sadece Sovyetler Birliği'nin “dostu” olmak yolundan çıkıp daha geniş bir kabul ortamı bulmuştu. İngilizlerin Kürtleri kıskırtmasının sona ermesi ve Irak için yapılan anlaşmanın çalısır olması üzerine Türk-İngiliz ilişkileri düzelmeye başlamış, Yunan başbakanı Venizelos 1930'da Türkiye'yi ziyaret etmiş, bu daha sonra 1933'de Türk-Yunan ittifakıyla sonuçlanmıştı. 1932'de Türkiye Milletler Ligine girmiş, 9 Şubat 1934'de Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya, Atina'da Balkan Paktını imzalayarak topraklarının dokunulmazlığı ilkesini kabul ettirmişti. Bu yıla kadar Bulgar-Türk ilişkileri sıcak olmasa da bu yıl içinde Kral Boris ile Türkiye arasında anlaşma yapılmış, bu anlaşmalar sonunda da “egemenliklerini sınırlayan silahsız bölgelere” son verilmişti. Bu gelişmelerin amacında Balkanlar'ın totaliter devletlerin isteklerine karşı korunması fikri ön planda yer almıştı.

“The Dardanelles: Boğazlar”

Gazeteye göre, 1923'te Boğazlar üzerinde uluslararası bir yönetimi kabul eden Boğazlar Sözleşmesini imzalayan devletlere karşı Türkiye Monteu Anlaşmasıyla 1936'da büyük bir diplomatik zafer kazanmış, Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki tam egemenliğini bu devletlere kabul ettirmişti. Ayrıca İran, Irak ve Afganistan ile Sadaabat Pakt'ını imzalayarak Kürtlere karşı bölgede gelebilecek desteklerin önünü kesmiş ve aynı zamanda bölgede bir istikrar ortamı kurulmasına çalışmıştı.

Hatay'ın Türkiye'ye katılması için sınırdaki Askeri birlikleri teftiş ile diplomatik ve askerî manevralar yaparak eyalete bağımsızlık kazandıran Atatürk, bu eyaletin “Türkiye istediği anda Anavatan'a katılması yolunda tüm engelleri aşmıştı. Bu ...(Atatürk)'ün son başarısı” olmuştu.

“A Character Sketch: Bir Karakter Tahlili”

The Times gazetesi büyük önder Mustafa Kemal Atatürk'ün karakteri ile ilgili olarak: “Kararları, cesareti ve acımasız gücüyle önce Türkiye'yi düşmanlarından koruyan ve sonra, I. Petro ve Lenin ile karşılaştırılabilecek

seviyede toplumu üzerine sosyal ve politik değişiklikleri sunan şaşırtıcı insan (Atatürk) ölmüştür. Bir asker, düzenleyici ve yönetici olarak Modern Türkler arasında hiçbir rakibi olmamıştır. Belki birkaç savaşı antik sultanı hariç. O'nun başarıları Türkiye'yi bir Avrupalı Devlet yapmıştır, Orta Doğu'nun tarihini değiştirmiştir, ve hatta İslâm'ın gelişmesi yolunda önemli etkisi dahî kanıtlanacaktır" şeklinde yazmıştır.

"O'nun karakteri ilginç bir şekilde birçok şeyi içeriyordu: hiçbir duygusal izi barındırmıyordu: aklı aydınlıktı: konuşması kesin ve etkileyici idi" diye belirtmiştir. Sonuna kadar amacı için mücadeleden yılmayan Mustafa Kemal'in savaş ve politikada hiç yorulmadığını yazmıştır. Arkadaşlarından ve dostlarından bir şeyler kazanmak yanlısı olmayan Mustafa Kemal'in borçlu veya alacaklı olmayı dostlar arasında uygun bulmadığını, kadınlar ile ilişkisinde yeterince başarılı olamadığını, tek evlendiği eşini de kendi politik kararlarını etkilemesi nedeniyle, İngiliz Henry VIII gibi, boşadığını belirtmiştir.

Dahası gazete, ekip biçmenin Atatürk'ün hobilerinden birisi olduğunu, Anadolu köylüsünü sevdiğini, model çiftlikler satın alarak donattığını, bunun için Ankara Atatürk çitliğine "£T. 1,000,000" harcanmasını onayladığını yazmıştır. Atatürk'ün sadece birkaç yakın arkadaşına sahip olduğunu, ki bunlardan birinin Londra'da Elçi olan Fethi Okyar olduğunu yazmıştır. Başarıları ve liderliğine insanların gösterdiği kesin eminliğe ve insanlara ilhâm vermesine rağmen O'nun özellikle laik, disiplinli ve modern bir Türkiye için özlem duymuş olduğunu belirtmiştir.

5. SONUÇLAR

Mustafa Kemal Atatürk'ün büyük bir lider ve devlet adamı olduğu hem kendi hayatı yıllarında ve hem de ölümünden sonra yaygın bir şekilde kabul edilmiştir. İngiliz The Times gazetesi gibi dünyanın en eski ve en etkili yayın organlarından biri bu gerçeği görerek, O'nun son günlerini dikkatle takip etmiş, gelişmeleri okurlarına günü gününe iletmiştir. Atatürk'ün vefâtı üzerine uzun başyazı ve haberler verirken, onun kısa hayat hikayesini içeren bir de obituary yayımlamıştır. Aynı zamanda "Yeni Türkiye (The New Turkey)" adını taşıyan bir kitabı da satışa sunmuştur.

Büyük lider ve devlet adamı Mustafa Kemal Atatürk'ün "en büyük başarıım" dediği Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmak yolunda mücadele ettiği en güçlü düşman hiç şüphesiz İngiltere idi. İngiltere bir yandan Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilerek, dağılmasına ve büyük toprak parçalarını kaybetmesine yol açmış, diğer taraftan da ağır şartları içeren bir mütarekename imzalamasına sebep olmuştur. Özellikle, Osmanlı Devleti ve Türklüğün yok sayıldığı Sevres Anlaşması'nın imzalanmasında öncü rolü oynaması, ve dahası Yunanlıları Anadolu

üzerine salması, İngilizlerin Türk Milleti'ne karşı kesin düşmanlığını ortaya koymuştu. Bu tehlikeli politika ve davranışlara karşı, Mustafa Kemal'in örnek liderliğinde birleşmiş bir Türk Milleti önünde yenilmek zorunda kalan da İngiltere olmuştu. Dolayısıyla, Milli Mücadele yılları ve Cumhuriyetin ilk yılları—bir başka deyişle Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı yılları—Türk-İngiliz ilişkilerinde çoğunlukla düşmanca ve mesafeli yıllar görünümündeydi. Buna rağmen, Mustafa Kemal'in kurduğu devletin modern, ileri fikirler üzerinde inşası ve batı medeniyeti değerlerini önemsemesi, İngilizlerin Türkiye'ye karşı yaklaşımında olumlu gelişmelere yol açmıştı. İngilizler, Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatını ve başarılarını kabullenmek zorunda kalmışlar, bu kabullenmelerini de kitap, dergi ve gazetelerden dile getirmişlerdi. Bu kaynaklardan en önemlilerinden birisi de, özellikle dış politikada, İngilizlerin yarı-resmî yayın organı gibi yayımlar yapmış olan, *The Times* gazetesi idi.

The Times gazetesi Atatürk'ün hayatı ile—özellikle de Atatürk'ün etnik aidiyetliği ile—ilgili bazı tartışmalı ifadeler kullanmışsa da O'nun hayatında dehâ bir komutan ve devlet adamı olarak başardıklarını kısa ve özlü bir şekilde dile getirmiştir. Mustafa Kemal'in savaşlarda gösterdiği başarı ve kahramanlıkları, dış devletlerle olan ilişkilerindeki ciddiyeti, ülkesini ve milletini çağdaştırma yolunda attığı son derece önemli adımları oldukça yerinde tespit etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün ülkesi, milleti ve tüm insanlık için büyük işler başardığını yazmıştır. O'nun kaybının sadece Türk Milleti için değil tüm Avrupa için de bir kayıp olduğunu vurgulamıştır.

The Times gazetesi veya diğerleri, hemen hemen tüm ciddi medya kuruluşları Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü üzerine ve daha sonra çoğunlukla olumlu ve güzel şeyler yazmışlardır. Doğruluk, çalışkanlık, örnek liderlik, insancılık, vatanperverlik, gerçekçilik, ilmilik, akılcılık, çağdaşlık ve ilerçilik gibi kavramlar tüm kültür ve medeniyet çerçevesinde olumlu evrensel kavramlardır. Bu kavramları şahsında ve yaptığı işlerinde oldukça mükemmel yansıtan büyük lider ve devlet adamı Mustafa Kemal Atatürk için zaten olumsuz bir şey yazmaları da beklenemezdi. O, sergilediği devlet adamlığı ve insanlığı ile sadece kendi toplumuna örnek olmamış, tüm çağdaş milletlerin de saygısını kazanmıştır. *The Times* gazetesi de yaptığı haber ve yorumlarla bu gerçeği dile getirmiştir.

KAYNAKÇA

- The Times**, 10 Kasım, 11 Kasım, 12 Kasım 1938.
- Afetinan, A.** (1988). *Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Armstrong, H. C.** (1932). *Grey Wolf: Mustafa Kemal, and Intimate Study of a Dictator*. London: Methuen & Co. Ltd.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1997
- Aybars, E.** (1986). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Cleveland, W. L.** (1994). *A History of the Modern Middle East*, Oxford: Westview Press.
- Dumoulin, D.** (2000). *Atatürk'ten Düşünceler*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Eroğlu, H.** (1997). *Atatürk: Hayatı ve Üstün Kişiliği*, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- _____. (1990). *Türk İnkılâp Tarihi*, Ankara: Savaş Yayınları.
- Göze, A.** (1984). *İnkılâp Tarihimiz ve Atatürk İlkeleri*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- http://www.ortamcil.com/Ataturk_Kosesi/4789/
- Köstüklü, N.** (2004). Sosyal Alanda Yapılan İnkılâplar, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 249-270.
- Lewis, B.** (1991). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çeviren M. Kıratlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ozankaya, Ö.** (1999). *Cumhuriyet Çınarı*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Özkaya, Y.** (2003). Cumhuriyetin İlanından Hayattan Ayrılışına Kadar Mustafa Kemal Atatürk, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Hayatı*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 299-582.
- Şimşir, B.** (1959). Atatürk'ün *Hastalığı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Tokgöz, E.** (2004). Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Gelişmeler, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 321-370.
- Tural, M. A.** (2004). Atatürk'ün Yurt Gezileri, Büyük Nutuk Adlı Eseri ve Hayattan Ayrılışı, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 371-410.

